

Яценко Олександр Миколайович,
кандидат економічних наук, менеджер з
фінансового контролю,
ТОВ «Вілле форте Україна»

Iatsenko Oleksandr,
PhD, Financial controller,
LLC "VILLE FORTE UKRAINE",
<https://orcid.org/0000-0002-0388-728X>

СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ФОРМАТ АГРОТРЕЙДИНГУ MODERN CONCEPTUAL FORMAT OF AGROTRADING

Яценко О. М. Сучасний концептуальний
формат агротрейдингу. *Український журнал
прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7.
№ 4. С. 358 – 363.

Iatsenko O. Modern conceptual format of
agrot trading. *Ukrainian Journal of Applied
Economics and Technology*.
2022. Volume 7. № 4, pp. 358 – 363.

Проведено розгляд агротрейдингу як важливої частини агробізнесу в Україні. Незважаючи на багатоаспектність досліджень агробізнесу, все ще існує потреба в пошуку сучасних концептуальних підходів до визначення окремих складових. Основними цілями статті є формування сутнісних характеристик агротрейдингу та його впливу на розвиток агробізнесу в Україні. У статті досліджено сутнісну характеристику понять «агробізнес», «агротрейдинг», «трейдинг», «інтернет-трейдинг», встановлено їхню змістовну взаємозалежність. Подано схематичне зображення поняття «агробізнес» у синонімічному трактуванні «продовольчого ланцюга» за поглядами науковців країн ЄС. Описано трисферну модель агробізнесу з подальшою пропозицією на її основі обґрунтованої трансформації в чотирисферну з логічним додаванням агротрейдингу. Деталізовано загальні підходи до розуміння поняття «трейдинг» з характеристикою особливостей організації трейдингу. Окреслено специфічні властивості фінансового ринку. Описано складові елементи агротрейдингу, а також системно зображено агробізнес. Виокремлено відмінності та подібні риси в термінах «трейдинг» та «агротрейдинг». Пояснено сутність та місце агротрейдингу суб'єктів підприємництва в сільськогосподарському комплексі, ідентифіковано його вплив на ефективність та результативність діяльності аграрних компаній. Додатково виокремлено фундаментальні складові агротрейдингу, які формують розвиток підприємств агробізнесу, а також економіки України загалом. Обґрунтовано наявність в Україні потужного потенціалу для розвитку аграрного бізнесу; досліджено позитивні фактори, що сприяють розвитку агробізнесу, а також описано традиційну модель розвитку сільського господарства в Україні. Зазначено негативні наслідки військової агресії, такі як проведення бойових дій на значній території, окупація військами країни-агресора РФ, а також погіршення екологічного стану. Запропоновано шляхи вдосконалення стратегії розвитку агробізнесу в Україні завдяки вивченню та впровадженню агротрейдингу з метою збільшення ефективності діяльності суб'єктів підприємництва аграрного сектору.

Ключові слова: трейдинг, агротрейдинг, агробізнес, ризик, інтернет-трейдинг, розвиток, аграрний сектор, ринок.

Agrotrading was considered an essential part of agribusiness in Ukraine. Despite the multifaceted nature of agribusiness research, there is still a need to find modern conceptual approaches to defining individual components. The main goals of the article are the formation of the essential characteristics of "agrotrading" and its influence on the development of agribusiness in Ukraine. The methodological basis of the study is a set of methods of scientific knowledge, namely logical, system-structural, and others. The article examines the essential characteristics of the concepts of "agribusiness", "agritrading", "trading", "Internet trading", establishes their interdependence, analyzes the views of American and European scientists regarding these terms, and identifies the key difference in the interpretation of the concept of "agribusiness", as well as standard features. A schematic representation of the concept of "agribusiness" in the synonymous interpretation of the "food chain" according to the views of scientists of the EU countries is presented. The three-sphere agribusiness model is described, with a further proposal to transform it into a four-sphere model with the logical addition of agrotrading. The general approaches to understanding the concept of "trading" are detailed, with a description of the peculiarities of the trading organization. The specific properties of the financial market are outlined. The constituent elements of agrotrading are described, and agribusiness is systematically depicted. Differences and similar features in "trading" and "agrotrading" are highlighted. The essence and place of agrotrading of business entities in the agricultural complex is explained, and its impact on the efficiency and effectiveness of the activities of agricultural companies is identified. In addition, the fundamental components of agrotrading, which shape the development of agribusiness enterprises and the economy of Ukraine in general, are highlighted. A strong potential for the development of agrarian business in Ukraine is substantiated, positive factors contributing to agribusiness development are investigated, and the traditional model of agricultural development in Ukraine is described. The negative consequences of military aggression are noted, such as the conduct of hostilities on a large territory, the occupation by the troops of the Russian aggressor country, and the deterioration of the ecological state. Ways to improve the strategy of agribusiness development in Ukraine due to the study and implementation of agrotrading to increase the efficiency of the activities of agricultural sector business entities are proposed.

Keywords: trading, agrotrading, agribusiness, risk, internet trading, development, agricultural sector, market.

Вступ

Агробізнес традиційно залишається однією із ключових галузей економіки України. Аграрні компанії несуть мільярдні збитки внаслідок проведення бойових дій та окупації численних територій державою-агресором РФ, що послаблює фундаментальний для аграріїв територіальний ресурс. Проте бізнес у цьому секторі невпинно продовжує розвиватися попри

Яценко Олександр Миколайович, 2022

всі загрози та труднощі, про що свідчить зростання попиту на продукцію на зовнішніх ринках за останні роки. Україна зарекомендувала себе конкурентним гравцем на світовому аграрному ринку. Експортно-орієнтований характер розвитку агробізнесу динамічно, гармонійно формує вектор розвитку всієї економіки України. Аграрна галузь стає пусковим механізмом стратегічних процесів зростання благополуччя економіки, що потребує в умовах турбулентності й невизначеності структурних змін виробництва, гнучкості, залучення нових підходів та інноваційних рішень, нововведень, технологічного вдосконалення переробки власної продукції, пошуку нових напрямів реалізації, масштабування прибутковості суб'єктів підприємництва. Всі перелічені процеси вимагають детального вивчення, пошуку новітніх концептуальних форматів і їх адаптивного застосування на практиці. У контексті сказаного стає зрозумілим, що агротрейдинг викликає інтерес у наукової спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретико-методичних основ сфери агробізнесу та практичні аспекти пошуку напрямів розвитку сільськогосподарської галузі висвітлюють у своїх працях провідні зарубіжні науковці (Дж. Девіс, Р. Голдберг [1], Г. Карлсон, Д. Зільберман Д. [2], Г. Сайкс [3], Ф. Марангон, Г. Малоргіо [4], Ф. Хаєк, Дж. Сакс, Р. Кантільон, А. Хоскінг, Ж-Б Сей та ін.) та українські вчені (В. Шебанін, Ю. Кормишкін [5], Л. Бойко, Л. Васа, М. Садиков, А. Даниленко, О. Шпичак, О. Садовник [6], Б. Пасхавер, О. Яценко [7], С. Кваша, А. Кучер [8], Ю. Данько, О. Шарко [9], М. Малік, М. Кифяк, В. Чабан, О. Старіков, Л. Іскренко [10], Т. Дудар, І. Рєпіна, О. Ульямченко, Г. Андрусенко, Н. Чорна, О. Варченко, М. Теплюк [11], Б. Язлюк, В. Токар, Г. Мостовий, В. Федоряк, В. Ніценко [12-14], О. Бітгер, П. Саблук, Ю. Губені, М. Васарі, Ж. Баранія, П. Пуцентейло та ін.). Наукові пошуки світових і вітчизняних економістів є надважливими для формування фундаментальних основ агробізнесу, які можуть бути використані для подальших пошуків підвищення ефективності аграрного сектору та економічного зростання.

Формулювання цілей статті

Незважаючи на багатогранність досліджень проблематики агробізнесу, залишається потреба у пошуку сучасних концептуальних підходів до визначення окремих складових. Основними цілями статті є формування сутнісної характеристики поняття «агротрейдинг», уточнення терміна «агробізнес» у сучасних умовах господарювання та обґрунтування впливу агротрейдингу на розвиток сільськогосподарського комплексу України.

Виклад основного матеріалу

Аналіз літературних джерел [1–22] дав змогу підтвердити думку, що теоретико-концептуальні засади аграрного бізнесу загалом включно з визначенням поняття «агротрейдинг» залишається цікавим об'єктом досліджень науковців, проте потребують подальших концептуальних пошуків адаптації цих категорій до сучасних умов підприємництва. Трактуючи поняття «агробізнес», більшість науковців використовують етимологічний поділ цього терміна на «агро» та «бізнес», що є цілком логічним і простим для розуміння та сприйняття; де «агро» («*agrar*») є запозиченням з німецької мови, що означає «землеробство», а «бізнес» («*business*») – з англійської, що означає «підприємницька справа».

У змістовному наповненні дослідники, залежно від особливостей економіки своїх регіонів, вкладають власний сенс. Американські вчені здебільшого визначають агробізнес як сукупність усіх операцій, котрі пов'язані з процесами виробництва, зберігання, транспортування, переробки і розподілу результатів сільськогосподарської діяльності та сферу ресурсного забезпечення сільського господарства. Часто термін «агробізнес» в американській літературі застосовується для опису взаємовідносин між сільським господарством, промисловістю щодо його постачання і тими галузями, які переробляють та реалізують сільськогосподарські продукти. У Британській енциклопедії поняття «агробізнес» визначається як частина сучасної економіки, котра охоплює виробництво, переробку, дистрибуцію продуктів харчування та іншої продукції сільськогосподарського походження.

Ближчими для українських реалій у контексті майбутніх трансформацій аграрного сектору в векторі зростання є погляди науковців країн ЄС. У наукових роботах і дослідженнях поняття «агробізнес» часто замінюють синонімічними термінами, а саме такими як «харчова галузь» і «продовольча система» (рис. 1).

Науковці теоретично у зазначені поняття вкладають такий самий зміст, як і американські колеги, тобто «агробізнес» є сукупністю взаємно поєднаних галузей. Це механізм забезпечення населення продуктами харчування сільськогосподарського походження, котрий починається з виробничих процесів і закінчується доставкою кінцевої продукції до споживачів. Головними

ланками такого механізму є сільське господарство, харчова промисловість, гуртова торгівля, роздрібна торгівля, громадське харчування.

Рис. 1. Схематичне зображення поняття «агробізнес» у синонімічному трактуванні «продовольчого ланцюга»

Заслуговує на увагу думка, що концептуальний формат агробізнесу розвинутих країн можна зобразити за допомогою трисферної моделі агропромислового комплексу, де:

- I сфера – виробництва продукції (висхідний сектор);
- II сфера – технології сільського господарства;
- III сфера – переробка сільськогосподарської сировини, зберігання, транспортування продукції (низхідний сектор).

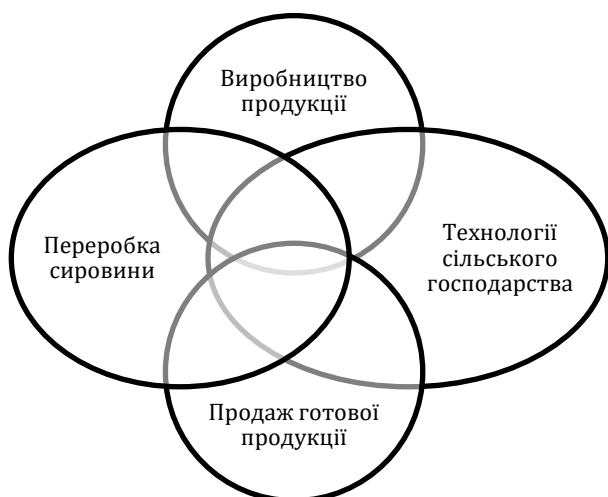

Рис. 2. Схематичне зображення чотирисферної моделі агробізнесу
Джерело: розробка автора

На нашу думку, означену модель для українських реалій агробізнесу варто поглибити ще IV сферою. Сучасний розвиток аграрного сектору характеризується високим рівнем використання передових технологій у вирощуванні продукції рослинництва та тваринництва, що потребує значних фінансових ресурсів. Тому суб'єкти підприємництва агробізнесу сьогодні значно гостріше зорієнтовані на отриманні високих прибутків від виробництва, переробки, реалізації власної продукції, а також зростання ефективності діяльності. Зовнішні несприятливі фактори, пов'язані із веденням військових дій на території України та окупації численних територій державою-агресором РФ, масштабують перешкоди щодо збуту готової продукції вітчизняних виробників, обміну досвідом щодо ведення сільського господарства між малими та більш потужними суб'єктами підприємництва,

реалізації нових технологічних рішень, впровадження технологій [16]. Тому логічним є вивчення нових шляхів ефективного продажу виробниками готової продукції – IV сфери агробізнесу.

На сучасному етапі розвитку економіки агротрейдинг посідає ключові позиції в діяльності суб'єктів підприємництва агробізнесу та є невід'ємною важливою складовою зростання економіки країни. Тому варто більш докладно розібратися у сутності терміну «агротрейдинг».

Традиційно трейдинг (з англ. trading – торгівля, комерція) – це купівля та продаж валюти з метою отримання прибутку. Іншими словами, це торгівля на фондовому чи валютному (фінансових) ринках з метою отримання прибутку (заробітку) на різниці біржових цін [17]. Об'єктом торгівлі можуть бути акції та інші цінні папери, валюта.

Підприємництво у сфері надання фінансових послуг – це діяльність, яка пов'язана з грошовим обігом, обміном вартостей, торгівлею цінними паперами з метою одержання прибутку. Фінансові суб'єкти підприємництва на фінансових ринках працюють за правилами комерційної діяльності, тобто діють за правилами купівлі-продажу (дешевше-дорожче). Іншим напрямом є надання консультативних послуг щодо специфічних процесів, котрі притаманні лише фінансовому ринку. Фундаментальна відмінність трейдингу в тому, що об'єктом купівлі-продажу тут є особливий товар – гроші, валюта, цінні папери, а сферою діяльності можна вважати процеси обігу, обміну коштовностями.

Суб'єктами фінансового бізнесу є комерційні банки, інвестиційні компанії та інвестиційні фонди, фондові біржі, страхові фірми, фінансові посередники, юридичні та приватні особи. Фінансовими посередниками вважаються спеціалізовані професійні агенти ринку, котрі виконують такі функції як консолідацію заощаджень, погодження рівноваги фінансових ресурсів, зниження ризиків, забезпечення ліквідності тощо.

Агробізнес є системою, що має традиційні та специфічні елементи: ресурси як вхідний потік (матеріально-технічні, фінансові ресурси), бізнес-процеси (комплекс дій, спрямованих на

створення продукту) та вихідний потік (вирощену чи вироблену продукцію, яка надходить на ринок). Тому адаптуючи класичний трейдинг в сферу агро, варто враховувати унікальність сільськогосподарського сектору (рис. 3).

Від класичного трейдингу агротрейдингу притаманні схожі видові форми, інструментарій. Специфічними ознаками є нестабільність цін на акції, коливання балансу попиту та пропозиції на ринку. Тому агротрейдинг, на відміну від класичного трейдингу, пов'язаний зі значними ризиками втрати обігових коштів і збитковістю.

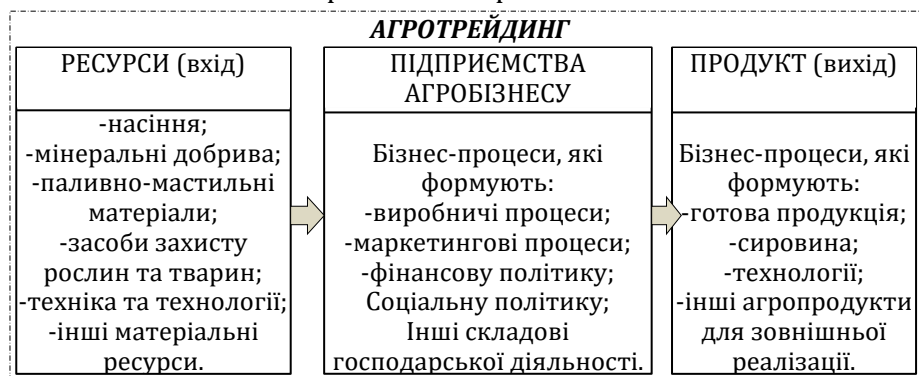

Рис. 3. Місце агротрейдингу в діяльності підприємств агробізнесу. Побудовано за [5]

Агротрейдинг в Україні характеризується високим ступенем ризикованості внаслідок дії в сільськогосподарській сфері, що є надчутливою до впливу зовнішніх чинників. Позитивними факторами є родючість ґрунтів, відносно сприятливі кліматичні умови, висококваліфіковані інтелектуальні ресурси, відкритість

до впровадження сучасних технологічних рішень [18]. Проте аграрний ринок є надчутливим до щонайменших коливань природних умов, а також забруднення навколишнього середовища, загрози військової агресії РФ, різкі коливання на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Суб'єктам агробізнесу варто бути готовими до можливих ризиків. Несприятливі угоди агротрейдингу можливо скоротити, а ризики – зменшити, сформувавши команду досвідчених і висококваліфікованих фахівців, створивши гнучку програму фінансування, скоротивши логістичні ланцюги [19]. Проникаючи на ринок певного продукту, завжди потрібно планувати альтернативи для виробництва чи вирощення іншого продукту, а також виважено підбирати методику завоювання та утримання ринкової ніші.

У контексті цифрової революції процес трейдингу полегшується внаслідок можливостей інтернет-площини, що також зменшує ризики агротрейдингу. Інтернет-трейдингом вважають спосіб доступу до торгів на валютній, фондовій або товарній біржі з використанням такого засобу зв'язку як «Інтернет». У сучасному світі комерційна діяльність в інтернет-площині здобула широке поширення. Агротрейдинг в мережі не лише полегшує процеси торгівлі завдяки проникненню інтернету серед приватного сектору населення. З розвитком мобільного зв'язку з'явилася можливість торгувати не тільки зі стаціонарних точок, а й з переносних пристроїв зв'язку. Це дає можливість за будь-яких умов доступ до торгів на біржі як для найменших учасників ринку, так і для найбільших.

Інтернет і трейдинг взаємопов'язані через змістовне визначення обох понять. Об'єднують ці терміни характерна властивість – масовість та часова реальність. Процес торгівлі через мережу охоплює значно більшу кількість трейдерів, що купують валюту чи цінний папір лише за умови низької ціни [10]. Процес подорожчання можна спостерігати в реальному часі та миттєвій купівлі. Саме часова реальність значно зменшує ризики агротрейдера, а масовість допомагає не втрачати вигідні можливості.

Розвиток агротрейдингу має важливе значення для зростання галузі сільського господарства України і економіки загалом. Це пов'язано з тим, що ефективність діяльності суб'єктів підприємництва пов'язана з отриманням прибутку за реалізацію виробленої чи вирощеної продукції, результативність агробізнесу в цілому також формує забезпечення аграрних компаній засобами виробництва, матеріально-технічними ресурсами [20-22]. Агротрейдинг забезпечує ліквідність на ринку, допомагаючи йому зростати. Це пояснює активізацію суб'єктів підприємництва, котрі працюють в сфері агробізнесу і агротрейдингу.

Висновки та перспективи подальших розвідок

В Україні існує значний потенціал для розвитку агробізнесу, який мало використовується. Суб'єкти підприємництва агробізнесу все ще керуються сировинною моделлю розвитку, котра дуже повільно трансформується у модель аграрного виробництва з високою доданою вартістю. Очевидно, що військова агресія не сприяє корисним трансформаціям,

внаслідок чого ще більше загострюються наявні проблеми в аграрній галузі. Радикальна зміна моделі розвитку ускладнюється через несприятливі зовнішні фактори, проте гостро стоїть необхідність подолання хоча б радикальних проблем з метою виживання, а також пошук нових можливостей для подальшого розвитку.

Це вимагає інноваційних та активних дій і стратегій. Дослідження сучасного концептуального формату агротрейденгу дає змогу зробити висновок, що він може стати одним із шляхів вирішення проблем та зниження ризиків банкрутства і невизначеності аграрних компаній та інших гравців на ринку. Адже агротрейдинг може підвищити загальну результативність діяльності суб'єктів підприємництва шляхом регулювання в оптимальну сторону витратної частини при виробленні, переробці та реалізації продукції.

Список літератури

1. Davis J.H. Goldberg P.A. A concept of agribusiness. Boston. Mass.: Harvard Univ, 1957.
2. Carlson G., Zilberman D., Miranowski J. Agricultural and environmental Resource Economics. New York; Oxford: Oxford University Press, 1993. P. 441-491.
3. Sykes G., Poultry A. Modern Agribusiness. London: Crosby Lockwood and Son, 1963.
4. Malorgio G., Marangon F. Agricultural business economics: the challenge of sustainability. *Agricultural Economics*. 2021. № 9(6). DOI: <https://doi.org/10.1186/s40100-021-00179-3>.
5. Шибанін В.С., Кормишкін Ю.А. Форми інноваційної активізації аграрного підприємництва в умовах цифрової трансформації економіки. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 18-25.
6. Садовник О.В. Агротрейдинг як невід'ємна складова розвитку економіки підприємств агробізнесу. *Економіка підприємства: теорія та практика*: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: КНЕУ, 2020. С. 53-54.
7. Bazaluk O., Yatsenko O., Zakharchuk O., Ovcharenko A., Khrystenko O., Nitsenko V. Dynamic Development of the Global Organic Food Market and Opportunities for Ukraine. *Sustainability*. 2020. №12 (17). P. 6963.
8. Kucher A., Hrechko A. Assessment and analysis of regional features of resource-saving land use for sustainable management. *Scientific Papers. Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2021. № 21 (1). P. 431-441.
9. Chikov I., Radko V., Marshalok M., Tepluk M., Petrenko O., Sharko I., Sitkovska A. Economic development of agricultural food enterprises on an innovative basis. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 1(42). P. 98-106.
10. Іскренко Л.П., Кіров Б.С. Інтернет трейдинг та проблеми його ліквідності на фондовому ринку України. *Економічна наука*. 2012. №3 С. 88-90. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2012/25.pdf.
11. Науменко В., Глинянський С., Теплюк М. Технологічне оснащення підприємства, як один з найважливіших факторів виготовлення продукції. *Економіка підприємства: теорія і практика*: зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КНЕУ, 2022. С. 424-428.
12. Ніценко В.С. Становлення і розвиток ринку агроконсалтингових послуг з питань реструктуризації. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: «Економіка, аграрний менеджмент та бізнес»*. 2010. Випуск 154. Частина 2. С. 197-203.
13. Ніценко В.С. Структурні перетворення в сільському господарстві на регіональному рівні. *Економіка та управління АПК*. 2011. Випуск 6 (89). С. 196-201.
14. Ніценко В.С. Вертикально-інтегрований розвиток аграрного сектору економіки України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2011. Випуск 9 (50). С. 58-62.
15. Гончаренко О. В., Земляна А.В. Онтологічні аспекти розвитку інноваційних форм бізнесу в національній економіці. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2021, Том 1 № 2(3). С. 7-13.
16. Synytsyna H.A., Zubkov S.O. Theoretical Aspects of the Food Sphere Enterprises Functioning on the Basis of Sustainable Development. *Business Inform*. 2020. № 3. P. 208-216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-208-216>.
17. Циганкова Т. М., Оболенська Т. Є., Яценко О.М., Гальперіна Л.П. Модернізація правил та механізмів міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією у контексті проблеми продовольчої безпеки. Збірник наукових праць "Вчені записки". 2021. №22 (1). С. 109-126. DOI 10.33111/vz_kneu.22.21.01.10.068.074
18. European Training Foundation. 2021. Inclusive skills for innovative enterprise development in the agri-business sector. Full Report. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/202111/innovative_enterprise_development_agri-business.pdf.
19. Nitsenko V.S., Rudenko S.V. Upravlinnia ryzykamy na pidpriemstvakh ahroprodovolchoi sfery. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*. 2017. № 3. P. 12-21.
20. Shchurevych L.M. Innovatsiini perspektyvy v rozvyku ahrarynoho sektoru v Ukraini. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 10. P. 101-105.
21. Help-Hilfe zur Selbsthilfe. URL: <https://help-ukraine.org.ua>.
22. Крюкова І.О., Ніценко В.С. Обліково-аналітична підтримка ефективного управління земельними ресурсами аграрних бізнес-структур. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2016. Том 15. Випуск 3 (34). С. 7-23.
23. Reznikova N. V., Rubtsova M. Y., Yatsenko O. M. The role of innovation clusters in building up investment and innovation strategies in the crossborder cooperation context. *Actual problems of international relations*. 2020. Issue No. 142. С. 83-98.

References

1. Davis, J.H. Goldberg, P.A. (1957). A concept of agribusiness. Mass.: Harvard Univ. Boston. USA.

2. Carlson, G., Zilberman, D., Miranowski, J. (1993). *Agricultural and environmental Resource Economics*. Oxford University Press. New York. Oxford. USA.
3. Sykes, G., Poultry, A. (1963). *Modern Agribusiness*. London: Crosby Lockwood and Son.
4. Malorgio, G., Marangon, F. (2021). «Agricultural business economics: the challenge of sustainability». *Agricultural Economics*. № 9(6). DOI: <https://doi.org/10.1186/s40100-021-00179-3>.
5. Shebanin, V.S., Kormyshkin, Yu.A. (2019). «Forms of innovative activation of agrarian entrepreneurship in conditions of digital transformation of the economy». *Ekonomika APK*. № 10. pp. 18-25. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910018>.
6. Sadovnyk, O.V. (2020). «Agrotrading as an integral component of the economic development of agribusiness enterprises». *Ekonomika pidpryemstva: teoriia ta praktyka*. [Ahrotrejdynh iak nevid'iemna skladova rozvytku ekonomiky pidpryemstv ahrobiznesu]. *Proceeding of the Materials of the VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. KNEU. Kyiv. Ukraine. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e98c4f21-5adb-4935-8995-025294314992/content>.
7. Bazaluk, O., Yatsenko, O., Zakharchuk, O., Ovcharenko, A., Khrystenko, O., Nitsenko, V. (2020). «Dynamic Development of the Global Organic Food Market and Opportunities for Ukraine». *Sustainability*. №12 (17). pp. 6963. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12176963>.
8. Kucher, A., Hrechko, A. (2021). «Assessment and analysis of regional features of resource-saving land use for sustainable management. Scientific Papers». *Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. № 21 (1). pp. 431-441.
9. Chikov, I., Radko, V., Marshalok, M., Tepluk, M., Petrenko, O., Sharko, I., Sitkovska, A. (2022). «Economic development of agricultural food enterprises on an innovative basis». *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. № 1(42). pp. 98-106. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcapter.142.2022.3672>.
10. Iskrenko, L.P., Kirov, B.S. (2012). «Internet trading and problems of its liquidity in the stock market of Ukraine». *Ekonomichna nauka*. №3 pp. 88-90. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2012/25.pdf.
11. Naumenko, V., Hlynians'kyj, S., Tepluk, M. (2022). «Technological equipment of the enterprise as one of the most important factors of production». *Ekonomika pidpryemstva: teoriia i praktyka*. [Tekhnolohichne osnashchennia pidpryemstva, iak odyn z najvazhlyvishykh faktoriv vyhotovlennia produktsii]. *Proceeding of the Materials of the IX Mizhnar. nauk.-prakt. konf. KNEU. Kyiv. Ukraine*. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/361fb17d-b6d4-4269-8003-8299a73f3d10/content>.
12. Nitsenko, V.S. (2010). «Formation and development of the market of agricultural consulting services on restructuring issues». *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: «Ekonomika, ahrarnyj menedzhment ta biznes»*. Issue 154. Part 2. pp. 197-203.
13. Nitsenko, V.S. (2011). «Structural transformations in agriculture at the regional level». *Ekonomika ta upravlinnia APK*. Issue 6 (89). pp. 196-201.
14. Nitsenko, V.S. (2011). «Vertically integrated development of the agricultural sector of the economy of Ukraine». *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Serii «Ekonomika i menedzhment»*. Issue 9 (50). pp. 58-62.
15. Honcharenko, O. V., Zemliana, A.V. (2021). «Ontological aspects of the development of innovative forms of business in the national economy». *Ekonomichnyj visnyk Dniprov'skoho derzhavnogo tekhnichnogo universytetu*. V. 1 № 2(3), pp. 7-13. [https://doi.org/10.31319/2709-2879.2021iss2\(3\).254819pp7-13](https://doi.org/10.31319/2709-2879.2021iss2(3).254819pp7-13)
16. Synytsyna, H.A., Zubkov, S.O. (2020). «Theoretical Aspects of the Food Sphere Enterprises Functioning on the Basis of Sustainable Development». *Business Inform*. № 3. pp. 208-216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-208-216>.
17. Tsyhankova, T. M., Obolens'ka, T. Ye., Yatsenko, O.M., Hal'perina, L.P. (2021). «Modernization of the rules and mechanisms of international trade in agricultural products in the context of the problem of food security». *Zbirnyk naukovykh prats' "Vcheni zapysky"*. №22 (1), pp. 109-126. DOI 10.33111/vz_kneu.22.21.01.10.068.074
18. European Training Foundation. 2021. Inclusive skills for innovative enterprise development in the agri-business sector. Full Report. Available at: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/202111/innovative_enterprise_development_agri-business.pdf.
19. Nitsenko, V.S., Rudenko, S.V. (2017). «Upravlinnia ryzykamy na pidpryemstvakh ahroprodovolchoi sfery». *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*. № 3. pp. 12-21.
20. Shchurevych, L.M. (2018). «Innovatsiini perspektyvy v rozvyku ahrarnoho sektoru v Ukraini». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 10. pp. 101-105.
21. Help-Hilfe zur Selbsthilfe. Available at: <https://help-ukraine.org.ua>.
22. Kriukova, I.O., Nitsenko, V.S. (2016). «Accounting and analytical support for effective management of land resources of agrarian business structures». *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia*. Vol. 15. Issue 3 (34), pp. 7-23.
23. Reznikova N. V., Rubtsova M. Y., Yatsenko O. M. (2020). The role of innovation clusters in building up investment and innovation strategies in the crossborder cooperation context. *Actual problems of international relations*. Issue No. 142, pp. 83-98.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2022 р.